Strona znajduje się w archiwum.

Dzień „Żołnierzy Wyklętych”. Pamięci bohaterom zbrojnego podziemia

Artykuł historyka **Marka Krzyżanowskiego**, nauczyciela-bibliotekarza, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. KEN w Lublinie.

Dzień „Żołnierzy Wyklętych”. Pamięci bohaterom zbrojnego podziemia

W hołdzie „Żołnierzom Wyklętym” — bohaterom antykomunistycznego podziemia, którzy w obronie niepodległego bytu Państwa Polskiego, walcząc o prawo do samostanowienia i urzeczywistnienie dążeń demokratycznych społeczeństwa polskiego,
z bronią w ręku, jak i w inny sposób, przeciwstawili się sowieckiej agresji i narzuconemu siłą reżimowi komunistycznemu.
Z Ustawy o ustanowieniu Narodowego Dnia Pamięci "Żołnierzy Wyklętych”

1 marca br. po raz drugi w historii obchodzimy Narodowy Dzień Pamięci "Żołnierzy Wyklętych". Jest to święto państwowe, ustanowione na mocy ustawy z dnia 3 lutego 2011 roku, poświęcone pamięci "żołnierzy Wyklętych" – żołnierzy antykomunistycznego i niepodległościowego podziemia walczących ze zwolennikami ustroju komunistycznego w Polsce narzuconego przez ZSRR po zakończeniu II wojny światowej.

Okoliczności ustanowienia i termin święta
W 2001 roku Sejm Rzeczypospolitej Polskiej podjął uchwałę, w której uznał „zasługi organizacji i grup niepodległościowych, które po zakończeniu II wojny światowej zdecydowały się na podjęcie nierównej walki o suwerenność i niepodległość Polski”,

oddając w ten sposób hołd poległym i pomordowanym oraz wszystkim więzionym i prześladowanym członkom organizacji Wolność i Niezawisłość. Było to pierwsze tej rangi uhonorowanie żołnierzy zbrojnego podziemia antykomunistycznego.
Ostatecznie projekt trafił pod obrady Sejmu 2 lutego 2011 r. Po jednogłośnym poparciu przez wszystkie parlamentarne kluby poselskie ustawa została przyjęta przez Sejm. 2 lutego 2011 r. a przez Senat 4 lutego 2011 roku. Prezydent Bronisław Komorowski podpisał ustawę w dniu 9 lutego 2011 roku. Ustawa została opublikowana w Dzienniku Ustaw nr 32, poz. 160 z 15 lutego 2011 roku.
Na datę Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych" wybrano dzień 1 marca. Właśnie tego dnia 1951 roku w więzieniu mokotowskim wykonano wyrok śmierci na siedmiu członkach IV Komendy Zrzeszenia "Wolność i Niezawisłość": Łukaszu Cieplińskim, Mieczysławie Kawalcu, Józefie Batorym, Adamie Lazarowiczu, Franciszku Błażeju, Karolu Chmielu i Józefie Rzepce, którzy byli ostatnimi ogólnopolskimi koordynatorami "walki o Wolność i Niezawisłość Polski z nową sowiecką okupacją".

Podziemie antykomunistyczne na Lubelszczyźnie
Wraz z zajęciem terytorium Polski przez oddziały Armii Czerwonej i NKWD rozpoczęły się represje wobec żołnierzy Armii Krajowej i innych organizacji podziemnych walczących dotychczas z okupantem niemieckim. Skala represji zmusiła oddziały do ukrywania się w lasach i podejmowania walki, początkowo z radzieckim (NKWD, SMERSZ), a następnie polskim aparatem bezpieczeństwa: Urzędem Bezpieczeństwa (UB), Milicją Obywatelską (MO), Korpusem Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW). Teren działań oddziałów podziemia antykomunistycznego obejmował przede wszystkim wschodnie rubieże Polski. Jednym z najsilniejszych rejonów wzmożonej aktywności oddziałów podziemia zbrojnego po 1944 roku było województwo lubelskie.
Do najaktywniejszych oddziałów podziemia antykomunistycznego należały oddziały: mjr Hieronima Dekutowskiego ps. „Zapora" (działający na pograniczu województw: lubelskiego i rzeszowskiego), kpt. Mariana Bernaciaka ps. „Orlik" (działający na terenie powiatu puławskiego i kozienickiego), kpt. Zdzisława Brońskiego ps."Uskok" (działający na terenie powiatu lubelskiego, lubartowskiego i włodawskiego), ppor. Leona Taraszkiewicza ps. „Jastrząb", por. Edwarda Taraszkiewicza ps. „Żelazny" (działający na terenie powiatu włodawskiego), Jana Leonowicza ps. „Burta" (działający na terenie powiatu tomaszowskiego).
Oddziały te w czasie swojej działalności brały udział w starciach zbrojnych z grupami operacyjnymi Milicji Obywatelskiej i Urzędu Bezpieczeństwa oraz oddziałami Ludowego Wojska Polskiego i Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, dokonywały ataków na posterunki ORMO i MO, urzędy gminne, placówki pocztowe,

banki, spółdzielnie produkcyjne w celu zdobycia środków finansowych dla utrzymania oddziału. W uzasadnionych wypadkach wykonywały wyroki śmierci na funkcjonariuszach MO i UB, członkach PPR, konfidentach i informatorach Urzędu Bezpieczeństwa. Ożywiona działalność bojowa oddziałów na Lubelszczyźnie przypada na lata 1945-1947.
Do najbardziej spektakularnych akcji przeprowadzonych przez oddziały podziemia (głównie oddział „Uskoka" i „Żelaznego") na Lubelszczyźnie należały: zdobycie siedziby Miejskiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Parczewie (2.02.1946 r.), zdobycie budynku włodawskiego UB i uwolnienie więźniów (listopad 1946 r.), zatrzymanie samochodu z rodziną prezydenta RP Bolesława Bieruta (18.07.1946 r.).
W wyniku przeprowadzonej w lutym 1947 r. przez władze komunistyczne amnestii dla osób z podziemia zmniejszyła się liczebność oddziałów. Działalność wobec wzrastającej przewagi aparatu bezpieczeństwa polegała głównie na zmianie miejsca schronienia członków oddziałów i pojedynczych akcjach w celu zdobycia środków finansowych. Oddziały zakończyły zorganizowaną działalność w latach 1951-1956, gdy w wyniku aresztowań uległy likwidacji grupy por. Edwarda Taraszkiewicza ps. „Żelazny" (1952) i por. Jana Leonowicza ps. „Burta" (1956). Jedynym żołnierzem podziemia niepodległościowego, który nadal wymykał się obławom był sierż. Józef Franczak ps. Lalek. Ostatni żołnierz podziemia niepodległościowego zginał w obławie k. Majdanu Kozic Górnych 21 października 1963 r. Tym wydarzeniem zakończyło się istnienie podziemia niepodległościowego na Lubelszczyźnie.

Opór na innych obszarach kraju

Województwo lubelskie nie było jedynym, gdzie istniały silne struktury podziemia antykomunistycznego. Na Podhalu działał w latach 1945-1947 oddział dowodzony przez Józefa Kurasia ps. „Ogień", który uczestniczył w licznych starciach z oddziałami KBW i grupami operacyjnymi MO i UB. W województwie łódzkim istniały oddziały Konspiracyjnego Wojska Polskiego dowodzone przez kpt. Stanisława Sojczyńskiego ps. „Warszyc", których działalność obejmowała: samoobronę, walkę z bandytyzmem, ochronę społeczeństwa przed Armią Czerwoną, likwidację najbardziej aktywnych urzędników władzy komunistycznej, a także niezbędne dla zdobycia środków do walki rekwizycje. Na Kielecczyźnie działał oddział partyzancki Antoniego Hedy ps. „Szary". W czasie okupacji niemieckiej był żołnierzem zgrupowania AK por. cc. Jana Piwnika ps. „Ponury". Po zajęciu Polski przez wojska radzieckie kontynuował walkę. Jego najbardziej spektakularną akcją było rozbicie więzienia w Kielcach 4/5 sierpnia 1945 r. Szczególnie rozbudowane struktury działające na Podlasiu i Podkarpaciu miało Narodowe Zjednoczenie Wojskowe (NZW). Na Podlasiu najbardziej znane były oddziały dowodzone przez kpt.

Władysława Łukasiuka ps. „Młot”, mjr Zygmunta Szendzielarza ps. „Łupaszka”, kpt. Kazimierza Kamieńskiego ps. „Gryf”-„Huzar”. Działały one aktywnie do połowy lat 50., gdy zostały ostatecznie rozbite w wyniku działań pacyfikacyjnych prowadzonych przez grupy operacyjne UB i oddziały KBW. Zorganizowane struktury podziemia zbrojnego przetrwały do 1956 r. Na tych terenach też najdłużej utrzymywały się komendy powiatowe NZW: Maków Mazowiecki – do sierpnia 1950 r., Ciechanów – do kwietnia 1951 r., Kolno – do kwietnia 1952 r., Bielsk Podlaski – do jesieni 1956 r.

Na Podkarpaciu jednym z największych i najaktywniejszych oddziałów podziemia zbrojnego lat 1944-1956 był oddział dowodzony przez kpt. Józefa Zadzierskiego ps. „Wołyniak”. Oddział ten podejmowały walkę z grupami operacyjnymi NKWD, UB-MO i oddziałami KBW oraz UPA. Do największych akcji oddziału należy zaliczyć działania w okolicach Kuryłówki, gdzie doszło do rozbicia zgrupowania ukraińsko-sowieckiego (19.03.1945 r.) oraz bitwy z ekspedycją karną NKWD (7.05.1946 r.), w której zginęło 70 enkawudzistów.

Zorganizowane struktury podziemia zbrojnego przetrwały do 1956 r. W późniejszych latach działali jedynie pojedynczy partyzanci NZW, jak Michał Krupa ps. "Wierzba", który przetrwał w konspiracji do lutego 1959 r., czy Andrzej Kiszka ps. "Dąb", który ukrywał się w leśnym bunkrze koło Huty Krzeszowskiej aż do 31 grudnia 1961 r.

W PRL-u członków podziemia i ich rodziny poddawano represjom (pobyt w więzieniach i tortury, utrudnianie zdobywania wykształcenia i kariery zawodowej), a ówczesna propaganda fakty o działalności podziemia niepodległościowego w kraju przedstawiała w bardzo negatywnym świetle. Dopiero przemiany 1989 r. pozwoliły na publikacje niezafałszowanych dokonań i rzeczywistego wkładu podziemia zbrojnego w walkę o odzyskanie niepodległości ojczyzny. Dowodem na to jest bogata i stale powiększająca się literatura poświęcona różnorodnym formom działalności antykomunistycznego podziemia zbrojnego w latach 1944-1963.

Lublin - pomnik poświęcony około 250 żołnierzom AK-WiN zgrupowania podległego mjr Hieronimowi Dekutowskiemu „Zaporze” na Placu Zamkowym. Odsłonięty 26 października 2003 r. Pomnik powstał z inicjatywy działaczy Ligi Republikańskiej i Fundacji „Pamiętamy”. Jego autorem jest artysta rzeźbiarz Marek Szczepanik. Pomnik odsłoniła siostra stryjeczna mjr. „Zapory” Helena Dekutowska wraz z Marianem Pawełczakiem „Morwą” - zaporczykiem.

Bibliografia:

1. Monitor Polski z 2001 r. Nr 10, poz. 157
2. Dziennik Ustaw RP z 2011 r. Nr 32, poz. 160
3. Krzyżanowski, M., *Działalność organizacji „Wolność i Niezawisłość na Lubelszczyźnie w latach 1944-1956*, Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Ryszarda Bendera. Lublin, 1999
4. *Żołnierze Wyklęci – Zapomniani Bohaterowie*. http://podziemiezbrojne.blox.pl
5. "*Zeszyty Historyczne WIN-u*" nr 1-33 1992-2011

Powrót do poprzedniej strony

Poprzednia Strona
Następna Strona